
Korkeakoulutuksen kestämätön perusta

Toni Ruuska: *The Reproduction of Capitalism in the 21st Century: Higher Education and Ecological Crisis*. Helsinki: Aalto University Publication Series: Doctoral Dissertations 97/2017, 2017. 238s. ISBN 978-952-60-7442-9

Toni Ruuskan väitöskirja on henkilökohtainen matka akateemiseen, syvälliseen ajatteluun ja oman polun löytämiseen. Matkan tarkoituksena on selvittää, miten nykyisen kaltainen länsimainen korkeakoulutus ruokkii kapitalisen järjestelmän uusintamista. Järjestelmää uusintavan luonteensa vuoksi korkeakoulutus ei pysty lieventämään ekologista kriisiä, vaan pikemminkin syventää sitä. Ruuska on rajannut työnsä käsittelemään erityisesti länsimaisia, liberaaleja demokratioita. Teos on kirjoitettu miellyttävällä, selkokielisellä englannilla, mikä mahdollistaa myös sosiologiaa ja marxilaista ajattelua vähemmän tuntevan lukijan pysymisen matkassa mukana.

Ruuskan väitöskirja on viiltävän ajankohtainen ja onnistuu tarkastelemaan terävän kriittisesti suomalaista korkeakouluinstituutiota. Ruuska kuljettaa lukijaa johdonmukaisesti

taustoittamalla ensin, mitä kapitalistinen sosioekonominen yhteiskuntarakenne tarkoittaa luoden samalla katsauksen sen juuriin. Marxilaisen ajattelun keskeiset piirteet, mukaan lukien Marxin ekologinen ajattelu ja näkemykset koulutuksesta, käydään perusteellisesti läpi. Ruuska tekee myös selväksi, että Kommunistinen manifesti oli vain yksi monista Marxin teoksista ja monesti vieläpä väärin tulkittu.

Tähän teoriapohjaan nojaten Ruuska jatkaa kuvaamalla, miten kapitalismi ja korkeakoulutus ovat yhteydessä toisiinsa. Osaksi teoreettista kehittelyä kiedotaan vähitellen planeettamme kantokyky ja sitä uhkaavat kapitalistisen järjestelmän keskeiset piirteet, ylikulutus ja -tuotanto. Myös kapitalismin uusintamisen periaatteet käsitellään huolellisesti ennen siirtymistä teoksen varsinaiseen ytimeen – korkeakoulutuksen, kapitalismin ja ekologisen kriisin yhteyksiin.

Tähän ytimeen sukelletaan valtion näkökulmasta tarkastellen, miten valtio käsittää ja kuvaa korkeakoulutuksen tarkoituksen. Empiirinen aineisto koostuu suomalaisen korkeakoulupolitiikan dokumenteista 2000-luvulta: hallitusohjelmista, ministeriön raporteista, lainsäädännöstä ja poliittisista linjauksista.

Dokumenteissa korostuu voimakkaasti korkeakoulujen rooli kilpailukyvyyn vauhdittajina ja innovaatioiden luojina. Kilpailukyvyyn ja innovaatioiden tuotannon Ruuska kuvaa olevan nykykorkeakouluissa lähes tehdasmaista. 1980-luvulla alkanut korkeakoulujen kilpailutus, rankingit ja laatumittarit sekä 2000-luvun korkeakoulupoliittiset linjaukset, lainsäädännön uudistukset, yliopistojen rahoitusjärjestelmä ja korkeakoulujen hallintorakenne tukevat kaikki tätä akateemisen kapitalismin tehdasta. Tehdas tuottaa tietoa ja innovaatioita kauppatavaraksi ylikansallisille markkinoille päätavoitteenaan lisätä talouskasvua ja kerryttää pääomaa. Jatkuvan tuotannon sekä pääoman kerryttämisen seurauksena ekologinen kriisi syvenee.

Kiinnostava aineiston esiintuoma yksityiskohta on kestävän kehityksen edistämisen jääminen talouskasvun varjoon suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa. Se on päätynyt vain kahdeksi Opetusministeriön erillisraportiksi huolimatta siitä, että muun muassa sekä YK:n että Pohjoismaiden neuvoston kestävän kehityksen strategioissa todetaan korkeakoulutuksen olevan yksi keskeisimmistä tekijöistä kestävän kehityksen saavuttamisessa. Suomessa poliittisiin linjauksiin ja tärkeimpiin koulutuksen tavoitteisiin

kansainvälisen tason strategiat eivät selvästikään ole vaikuttaneet.

Kestävän kehityksen opetuksen tutkimus (*sustainability in higher education*) on jo pari vuosikymmentä koettanut määrittellä, mitä ja miten korkeakouluissa tulisi opettaa, jotta korkeakoulut ja sieltä valmistuvat pystyisivät ratkomaan planetaarisen mittakaavan ongelmia. Keskeisimpiä tekijöitä kestävän kehityksen edistämiseksi korkeakouluissa on havaittu olevan ylimmän johdon käsitysten ja asenteiden parantaminen, opiskelijoiden sitouttaminen ja mukaan ottaminen sekä tieteidenvälinen yhteistyö.

Olemassa olevia rakenteita, kuten opetuksen sisältöjä ja menetelmiä tai akateemisen yhteisön asenteita analysoivat tutkimukset ovat tärkeitä, jotta ymmärtäisimme, mitkä tekijät ovat eniten muutoksen tarpeessa tai estävät muutosta. Rakenteita ymmärtämällä on myös mahdollista kehittää malleja, joilla muutosta saadaan aikaiseksi.

Ruuskan pohdinnat uppoavat kuitenkin paljon syvemmälle, aina korkeakoulutuksen perustuksiin saakka. Ruuska todistaa työssään myötäillen marxilaista koulutuskäsitystä, että koulutus ei ole tie muutokseen. Niin kauan kuin dominoivat yhteiskun-

taluuokat ohjaavat poliittisilla linjauksilla, rahoitusmekanismeilla, lainsäädännöllä ja korkeakouluja kilpailuttamalla, mitä korkeakouluissa tutkitaan ja opetetaan, ekologinen kriisi ei lievenny. Koulutus lähinnä tukee dominoivan luokan luomia yhteiskuntarakenteita eikä vahvista opiskelijoiden itsenäistä ajattelua. Jos perusta on näin heikko ekologisen kestävyden – ja samalla ei vähempää kuin ihmiskunnan tulevaisuuden – näkökulmasta, mitä arvoa on sen päälle kasattujen rakenteiden tutkimuksella ja uudistamisella?

Yliopistojen nykyinen rahoitusmalli ohjaa voimakkaasti yliopistoissa tehtävää tutkimusta ja lisää tutkimuskentän kilpailuhenkisyyttä. Tässä tilanteessa on arkipäivää kuulla puhuttavan tutkimusideoiden varastamisesta. Rahoitusmalli ei turvaa jatkuvuutta eikä jätä paljon sijaa kriittiselle pohdinnalle, syvällisille keskusteluille tai alustaville ajatuksille, jos niiden hyöty ei ole mitattavissa ja raportoitavissa vuosittain. Ruuskan mukaan onkin syytä huolestua siitä, että yliopistokoulutus on menettämässä erottamatonta osaansa vapaan ajattelun ja tiedon tuotannon keskeisenä mahdollistajana. Huoleen olisi syytä tarttua nostamalla planetaaristen ekosysteemien tila opetusuudistusten keskiöön ja kyseenalaistamalla

nykyisen kaltainen korkeakoulutuksen ohjausjärjestelmä.

Ruuska kirjoittaa, että ekologisen kriisi pakottaa meidät myös viimeinkin miettimään, mitä on ihmisyys ja mikä on suhteemme muihin ihmisiin ja ei-inhimilliseen. Edessä oleva pakollinen muutos on tuskallinen, koska olemme myös materialistisen historiamme tuote. Länsimaisen kuvitelma ylivertauudesta, pääoman haaliminen ja usko teknologisen kehityksen kaikkivoipaisuuteen ovat hallinneet yhteiskunnallista ajattelua jo pitkään, eikä ole yksinkertaista kuvitella – saati ruveta rakentamaan – täysin toisenlaista järjestelmää. Ehkä on kuitenkin pakko.

Tiede voisi ihannetilanteessa edesauttaa muutosta vaikuttamalla päätöksentekoon siten, että päätökset ja linjaukset tukisivat ihmiskunnan selviytymistä. Nyt tieteen vaikuttavuus tulkitaan lähinnä ihmiskunnan talousjärjestelmän selviytymisen takaamisena, käytännössä työelämäyhteyksien ja yritysyhteistyön tiivistämisenä. On myös eriskummallista, että laji, joka katsoo olevansa evoluution huipulla ja jopa sen päämäärä ja jolla on kiistatta pitkälle kehittyneet kognitiiviset kyvyt, ei suostu näkemään, milloin kannattaisi investoida koko lajin selviytymiseen jatkuvan kasvun sijaan.

Ruuskan väitöskirjan suurimpia ansioita lienee oman alansa teorian kehityksen lisäksi keskustelun herättäminen korkeakoulutuksen perimmäisestä tarkoituksesta ja kapitalistisen yhteiskuntarakenteen kipeästä muutoksen tarpeesta. Tämän vuoksi teoksen soisikin päätyvän erityisesti kaikkien korkeakoulupolitiikan toimijoiden ja miksei valtakunnan ylimmän johdonkin iltalukemiseksi.

Niin tieteentekijöiden kuin muiden yhteiskunnallisten toimijoidenkin keskuudessa vallinnee konsensus siitä, että kriittinen ajattelu sekä ongelmien havaitseminen ja ratkaisu ovat keskeisimpiä taitoja, joita kompleksisessa maailmassa juuri nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan. Ruuska kuvaa työnsä johdannossa, kuinka hänen tutkimusaiheensa ei ollut järin suuressa suosiossa kauppakorkeakoulussa, eikä sen rahoitukseen tainnut olla läpihuutojuttu. Juuri nämä asiat todistavat, kuinka tarpeellisia Ruuskan tutkimuksen kaltaiset työt ovat: kriittistä ajattelua ja ongelmien havaitsemista on helppo korostaa, kunhan kritiikki ja ongelmat eivät löydy omasta tekemisestä.

Meeri Karvinen